

ЁСИН *а.* ياسين *д.* сураи сию шашуми Қуръони Шариф, ки маъмулан бар сари болини бемори вазнин ва ё ба рӯхонияти шахси фавтида хонда мешавад: **ёсин хондан**.

ЁСИНХОНӢ ياسين خوانى *исми амал аз ёсин хондан*.

ЁСО *м.* ياسا 1. *кит.* ҳукм, фармон; қонунномаи подшоҳ; қонун ё муқаррароте, ки Чингиз дар айёми ҳукмронии хеш вазъ карда буд. 2. *таър.* ҷазои қатл (*дар сиёсати истиллогарони мугул*); **ба ёсо расонидан** ба қатл расонидан, қатл кардан.

ЁСОВ ياساو *аслаи ёсо*.

ЁСУМАН ياسمن *бот.* гулбуттае, ки гули сафеду кабуд ва зарди хушбӯй дорад, суман.

ЁФА يافه *ниг.* ёва.

ЁФАДАРО(Ӣ) يافه دراي *кит.* харзагӯй, ёвасаро, бемаънигӯй, сафсатагӯй.

ЁФАКОРӢ يافه كاري *кит.* беҳудакорӣ, абаскорӣ.

ёфт يافت *асоси замони гузашта аз ёфтан; ёфт шудан* пайдо гаштан, ба даст даромадан, дарёфтан.

ЁФТ يافت *ёфту тофт* ҳама чизе, дар бисот ҳаст, чизу чора, ки ҳаст; **ёфт кардан** пайдо намудан; **ёфт шудан** пайдо шудан.

ЁФТА يافته *сифати феълии замони гузашта аз ёфтан; ҳосилкарда, пайдокарда, бадаст-оварда; ёфтаву тофта* пулу чизи ба даст даровардашуда; чизу чора.

ЁФТАГӢ يافتگي *шакли дигари сифати феълии замони гузашта аз ёфтан*.

ЁФТАН يافتن 1. пайдо кардан; ба даст овардан, ҳосил кардан, гирифтан: **камол ёфтан, тарбия ёфтан**. 2. дидан, дучор кардан. 3. *чун феъли ғридиҳанда таркибҳои гуногуни феълий месо-зад:* **роҳ ёфтан, тасвир ёфтан, шиддат ёфтан, шифо ёфтан; ба дарде даво ёфтан** илоҷи чизе-ро пайдо кардан; **имкон ёфтан** *ниг.* **имкон; обутоб ёфтан** мустаҳкам гаштан, пухта шудан; **табдил ёфтан** мубаддал гаштан; **тағйир ёфтан** дигар шудан; **тасаллий ёфтан** ором шудан.

ЁФТАНӢ يافتني *сифати феълии замони оянда аз ёфтан; ёфтанӣ шудан* ёфтан хоستان, пайдо кардан, хоستان.

ЁХТАН ياختن *кит.* 1. берун кашидан, теғро аз ғилоф баровардан. 2. андохтан, задан; **даст ёхтан** даст дароз кардан ба сӯи касе, чизе.

ЁХУ ياهو 1. навъи кабу́тар, ки садои «ёху» мебарорад. 2. *қҳн.* калимаест, ки дарвешону қаландарон ба кор мебарданд ва мақсадашон «худованд» гуфтан буд (*аз калимаҳои арабии «ё хува»*)

ЁШ *т.* ياش *гуфт.* чавон, барно.

ЁШӢ ياشي *гуфт.* чавонӣ, барноӣ; айёми шабоб; *муқоб.* **пирӣ**.

ЁЪЧУЧ ياچوج *ибр.* аз рӯи ривояти «Қуръон» ва «Таврот» номи яке аз ду қавме, ки Зулқарнайн (Искандари Зулқарнайн) дар муқобили онҳо садде сохт: **ёъчучу маъчуч** яъчучу маъчуч.

Ж

Ж ҳарфи нӯҳуми алифбои ҳозираи тоҷикӣ; дар алифбои арабиасоси тоҷикӣ ҳарфи «же» (ژ); дар ҳисоби абҷад монанди ҳарфи «з» адади ҳафтро ифода мекунад.

ЖАВ//ЗАВ ژو//ژو *кит.* баҳр.

ЖАВОГОР//ЖАВОҒОР//ЖАВОГАР

ژواگر//ژواғар//ژоаگر *кит.* 1. номи ҷашни машҳури оташпарастон. 2. номи яке аз рӯҳониёни оташпарастон.

ЖАВРАК ژورک *кит.* парандаест хурди сурх-ранг, онро сурхоб ҳам мегӯянд.

ЖАГОРА ژگار *ниг.* **жағола**; зағора.

ЖАГҶҶР//ЖАКҶҶР ژگور//ژкор *кит.* хасис, мумсик.

ЖАҒ-ЖАҒ ژغ ژغ *садои ба ҳам расидани ду чизи саҳт ба монанди дандон, чормағз, бодом ва ғ.*

ЖАҒАНД ژغند *кит.* садои баланд ва ҳавлноки ҳайвони ваҳшӣ, ки ба дом гирифта мешавад, зағзанд.

ЖАҒОЛА ژغاله *нони аз арзан пухташуда, зағора.*

ЖАҒОР I ژغار *кит.* 1. доду фарёд, бонги баланд, гирев. 2. саҳтӣ, шиддат.

ЖАҒОР II ژغار *як навъ гиёҳе, ки бо он матоъро ранг мекунад, гиёҳи рангдиханда.*

ЖАҒОРА I ژغار *нони арзан, зағора.*

ЖАҒОРА II ژغار *кит.* ғоза, сурхӣ, ки ба рӯй мемоланд.

ЖАҒОРА III ژغار *кит.* нофи ҳайвон, махсусан нофи гов.

ЖАҒОРА IV ژغار *ниг.* **жағор I.**

ЖАЁН ژيان 1. хашмгин, ғазабнок. 2. даранда: **шерӣ жаён.**

ЖАК I ژک *кит.* сухани қаҳру ғазаб, ки зерӣ лаб гуфта мешавад, ғур-ғур, ё овози ғамнок.

ЖАК II ژک *кит.* гирди даҳон, атрофи даҳон.

ЖАКЕТ *фр.* ژکيت 1. як навъ камзӯли тугмаҳояш яктарафаи мардона. 2. либоси кӯтоҳи рӯпӯши занона (*одатан камартанг*).

ЖАКИДАН ژکيدن *кит.* бо овози паст (зерӣ лаб) худ ба худ гап задан аз рӯи хашму ғазаб; ғур-ғур кардан; *муқоб.* **ҷаккидан.**

ЖАКОН ژکان *кит.* дар ҳоли жакидан, қаҳру ғазаб кардан, оҳиста ба зерӣ лаб гуфтан, дар ҳоли ғурунғидан.

ЖАКОРА ژکار *кҳн.* ситезақор; лаҷуҷ, яқраву гарданшах; кинавар.

ЖАКУР ژکور *кит.* пасту фурумоҷа, зақур.

ЖАНА ژنه 1. неши ҷонварони газанда монанди пашша ва занбӯр. 2. нӯги **сӯзан**

ЖАНГ I ژنگ 1. *кит.* занг, зангор. 2. *шакли кӯтоҳшудаи ожанг*; очинг.

ЖАНГ II ژنگ *шакли кӯтоҳшудаи Аржанг.*

ЖАНГДОН ژنگدان *занг, зангӯла.*

ЖАНД I ژند *ниг.* **занд.**

ЖАНД II ژند *шакли кӯтоҳшудаи жанда 1; жанд-жанд* пора-пора, жанда-жанда, ҷанда-ҷанда.

ЖАНДА I ژنده 1. либоси кӯҳнаи дарида. 2. *кҳн.* либоси дарвешон.

ЖАНДА II ژنده *бузург, азим.*

ЖАНДАҒИ ژنده گي 1. дар ҳолати жанда будан, вазъ ва ҳолати жанда. 2. навъи матои алоҷа.

ЖАНДАКАФШ ژنده كفش *кит.* 1. он ки кафшаш кӯҳна ё дарида бошад, кӯҳна-кафш, даридакафш. 2. кафши кӯҳна.

ЖАНДАҚАБО ژندهقبا *кит., ниг. жанда-перохан.*

ЖАНДАПЕРОХАН ژندهپيراهن *кит.* он ки перохани дарида ба тан дорад, даридалибос.

ЖАНДАПИЛ ژندهپيل 1. *кит.* фили бузург, фили калони хайбатнок. 2. *мач.* пахлавон, диловар.

ЖАНДАПИРОХАН ژندهپيراهن *ниг. жандаперохан.*

ЖАНДАПҶШ ژندهپوش 1. либосаш пора-порашуда; либосаш дарида лах-лахшуда. 2. *гуфт.* қаландар, дарвеш.

ЖАНДАПҶШӢ ژندهپوشي жандапҶш будан, вазъ ва ҳолати жандапҶш.

ЖАНДАРМ фр. ژندرم мансаби касе, ки дар жан-дармерия кор мекунад.

ЖАНДАРМЕРИЯ фр. ژندرميريه номи ташкилоти ҳарбии политезиягӣ дар баъзе давлатҳо, ки сиёсати ҳамон давлатро муҳофизат мекунад.

ЖАНДАШЕР ژندهشير *кит.* шери калончуссаи бадҳайбат.

ЖАНР фр. ژнер гурӯҳбандӣ ва таснифи дохилии

намудҳои таърихан суратёфтаи адабиёт ва санъат: **жанри ҳамосӣ**, **жанри лирикӣ**, **жанри драма** (дар адабиёти бадеӣ), **жанри сураткашӣ** (дар рассомӣ).

ЖАНРӢ ژنري мансуб ба жанр.

ЖАРД ژرد *кхн.* пурхӯрӣ, бисёрхӯрӣ, шикампарастӣ.

ЖАРОҒАН//ЖАРОҒАНГ ژراغن//ژراغنګ *кит.* регистон, регзор, замини регдор; замини шӯр, шӯразор; замини саҳт, шах; *муқоб.* **зароған.**

ЖАРФ ژرف 1. *кит.* чуқур, амиқ; бузургу васеъ, паҳн: андешаи жарф. 2. қазр, умқ: **жарфи дарё**. 3. *мач.* бо диққат, дақиқона: **жарф нигаристан.**

ЖАРФАНДЕШ ژرفاندیش 1. дурандеш, дурбин; оқил, доно. 2. нозукбин.

ЖАРФАНДЕШӢ ژرفاندیشи жарфандеш будан, вазъ ва ҳолати жарфандеш, дурандешӣ, дурбинӣ.

ЖАРФБИН ژرفبين *ниг. жарфандеш.*

ЖАРФБИНӢ ژرفبینи *ниг. жарфандешӣ.*

ЖАРФӢ ژرفи чуқурӣ, умқ; **ба жарфӣ** дидан *кит.* чуқур мулоҳиза кардан, бориқбинӣ кардан, дурандешӣ кардан.

ЖАРФНИГАР ژرفنگر *ниг. жарфбин.*

ЖАРФНИГАРӢ ژرفنگري *ниг. жарфбинӣ.*

ЖАРФНИГОХ ژرفنگاه *ниг. жарфбин.*

ЖАРФО ژرفа *ниг. жарфӣ.*

ЖАРФОСАНЧ ژرفاسنج *нав.* асбоб барои муайян кардани умқ.

ЖАФ ژف *кит.* тар, рутубатнок, намнок.

ЖАФИДАН ژفيدн тар шудан, обро ба худ кашидан, мартуб шудан, намнок шудан.

ЖАФК ژفک *кит.* хилде, ки дар канори чашм падида меояд.

ЖАФКӢ ژفکي *кит. мансуб ба жафк;* хилмолуд.

ЖАФКОБ ژفکاب *кит. ниг. жафк.*

ЖАФТ ژفت *кит.* фарбеҳ, калончусса.

ЖАХ//ЗАХ زخ//زخ нолаи зор ва хазин; бонг, садои баланд.

ЖАХШ ژخش *кит.* 1. барқ, дурахш. 2. рангинкамон, қавси қузаҳ.

ЖЕ ژи номи ҳарфи нӯҳуми алифбои ҳозираи тоҷикӣ – **ж** ва номи ҳарфи чордаҳуми алифбои арабиасоси тоҷикӣ, ки дар шакли (**ж**) навишта мешавад.

ЖЕВА ژيوه *ниг. чева.*

ЖЕЛАТИН фр. ژيلتين моддаи шаффофи часпаке, ки одатан аз устухон ва пӯсти ҳайвон ҳосил мешавад.

ЖИВА ژيوه *хим., кит. чива.*

ЖИДА ژيده *кит.* 1. сифати феълӣи замони гузашта аз **жидан**. 2. халонида, сӯзанзада.

ЖИДАН ژيدن *кит.* шакли қўтоҳшудаи замони гузашта аз **ожидан**; халонидан.

ЖИЁН ژيان *кит., ниг. жаён.*

ЖИЛЕТ фр. ژليت камзӯлчаи кӯтоҳи беостину бегиребон.

ЖИНГ ژنگ *кит.* қатраи борон.

ЖИХОР ژخار 1. *кит.* бонг, наъра, фарёд. 2. *мач.* саҳтӣ, шиддат.

ЖӢ ژи *кит.* обгир, обдон; кӯл, толоб; ҳавз,

истахр.

ЖОВИДАН ژاويدن *хоидан, чавидан; нишхор кардан, кавша кардан.*

ЖОҒАР ژاغر *ниг. чоғар.*

ЖОЖ ژاژ *кит. 1. гиёҳи ниҳоят сафеди бемаза, ки шутур онро дар сурати хоидан ҳам фурӯ бурда наметавонад. 2. маҷ. гапи беҳуда, сухани ҳарза, ёва; жож хоидан ҳарза гуфтан, ёвагӯй кардан.*

ЖОЖАК ژاژк *кит. лӯбиё.*

ЖОЖГҶ(Ӣ) ژаژگو(ӣ) *кит., ниг. жожхо(ӣ).*

ЖОЖДАРО(Ӣ) ژаژдра(ӣ) *кит., ниг. жожхой.*

ЖОЖИДАН ژاژидن *кит. 1. ниг. жовидан. 2. маҷ. жож хоидан, ҳарза гуфтан, беҳудагӯй кардан.*

ЖОЖТАБЪ ژاژطبيع *кит. беҳудагӯй, ёвагӯй; бадтинат.*

ЖОЖУК ژаژوک *кит. 1. лӯбиё. 2. ёва, сухани беҳуда.*

ЖОЖХО(Ӣ) ژаژخا(ӣ) *кит. ёвагӯй, он ки беҳуда сухан мегӯяд.*

ЖОЖХОӢ ژаژخایی *кит. ҳарзагӯй, гуфтани суханҳои бемаънӣ ва беҳуда.*

ЖОЛА ژاله *қатраҳои борон, ки бар асари сардии ҳаво ба яхча табдил ёфта, аз ҳаво меборад, дӯл, тагарг, қола.*

ЖОЛАБАРФАК ژالهبرفک *барфи жоламонанд, мисли жола дона-дона, қолабарфак.*

ЖОЛАБОРОН ژالهбарان *борони жола, борони саҳти жоларез.*

ЖОЛАГУН ژالهگون *ниг. жоласон.*

ЖОЛАМОНАНД ژالههمانند *ниг. жоласон.*

ЖОЛАРЕЗ ژالهريز *резандаи жола, оварандаи борони жола: абри жоларез.*

ЖОЛАСОН ژالهسان *мисли жола, тагаргмонанд.*

ЖУПИН ژوپين *ниг. зӯпин.*

ЖУРНАЛИСТ ژورنلست *ниг. рӯзноманигор.*

ЖУРНАЛИСТИКА ژورنلستکه *ниг. рӯзнома-нигорӣ.*

ЖҶБИН ژوبين *ниг. зӯпин.*

ЖҶБИНВОР//ЖҶПИНВОР ژوبينوار//ژوبينوار *кит. найзавор.*

ЖҶБИНЗАН//ЖҶПИНЗАН ژوبينزن//ژوبينزن *найзазан, жӯбинафкан.*

ЖҶБИНКАШ//ЖҶПИНКАШ ژوبينکش//ژوبينکش *кит. найзабардор, найзадор.*

ЖҶЖ ژوژ *кит. 1. чайра. 2. хорпушт.*

ЖҶЛИДА ژولیده *сифати феълии замони гузашта аз жӯлидан; парешон, пароканда; печхӯрда, дарҳамомахта, чӯлида: мӯйҳои жӯлида.*

ЖҶЛИДАГӢ ژولیدگی *жӯлида будан, парешонӣ, печхӯрдагӣ, вазъ ва ҳолати жӯлида.*

ЖҶЛИДАЗУЛФ ژولیدهزلف *кит. 1. парешонзулф. 2. киноя аз маҳбуба.*

ЖҶЛИДАМҶ(Ӣ) ژولیدهمو(ӣ) *он ки мӯйҳои парешону пароканда аст, чӯлидамӯй.*

ЖҶЛИДАН ژولیدن *парешон шудан; дарҳамомахтан, чӯлидан.*

ЖҶПИН ژوپين *ниг. зӯпин.*

ЖҶХИДАН ژوهیدن *кит. чакидани борон аз шифти ҳона, қатра-қатра чакидан.*

3

З ҳарфи даҳуми алифбои ҳозираи тоҷикӣ; дар алифбои арабиасоси тоҷикӣ бо ҳарфҳои **зол** ز, **зе** ز, **зод** ض ва **зо** (ё **изғӣ**) ظ ифода меёбад; дар ҳисоби абҷад қимати адабии ҳарфҳои **зол** ба 700, **зе** ба 7, **зод** ба 800 ва **зо** (ё **изғӣ**) ба 900 баробар аст.

З кӯтоҳшудаи пешоянди **аз**, ки асосан пеш аз овозҳои садонок истеъмол мешавад: **з-ин**, **з-он**, **з-ӯ** ва ғ.

ЗАБ/ЗАП زب/زپ ҳиссаҷа аҷиб, ҳайратовар; хуб, хуб ҳам; бисёр, хеле (барои ифодаи ҳайрат ва тааҷҷуб аз кори ниҳоят хуб ё бад).

ЗАБАР زبر 1. боло, фавк, рӯи чизе; муқоб. **зер**; **зеру забар кардан (намудан)** ниг. **зер**; **зеру забар шудан (гардидан)** ниг. **зер**. 2. зби. аломатест дар алифбои арабии тоҷикӣ ('), ки дар болои ҳарфи ҳамсадо гузошта шуда, пас аз он талаффуз шудани овози «а» ва ё дар болои «алиф» гузошта шуда бошад, «а» талаффуз кардани онро нишон медиҳад, фатҳа.

ЗАБАРДАСТ زبردست 1. зӯр, зӯрманд, соҳибқидор, тавоно; голиб; муқоб. **зердаст**. 2. моҳир, соҳибхунар, устои кори худ.

ЗАБАРДАСТӢ زبردستی 1. зӯрӣ, зӯрмандӣ; иқтидор, тавоноӣ. 2. маҳорат, соҳибхунари; **забардастӣ кардан** голиб баромадан, дастболо шудан.

ЗАБАРПӢШ زبرپوش ниг. **болопӯш**.

ЗАБАРРАВ زبررو болори (чӯби) асосии боми хона, ки болорҳои дигар ба болои он гузошта мешаванд.

ЗАБАРТАНГ زبرتنگ тасмаи паҳни маҳсусест, ки аз рӯи чул ва зини аспу полони ҳар ва ғ. гузаронида мебаранд, пуштанг; **зертангу забартанг кардан (намудан)** ба воситаи зертангу забартанг чул ва ё зинро устувору маҳкам кардан.

ЗАБАРҶАД а. زبرجد маъд. навъе аз сангҳои қиматбаҳо, ки ранги сабзи моил ба зардӣ дорад.

ЗАБЕҲ а. ذبيح кит. гулӯбурида; қурбоншуда; ҳайвони лоиқи қурбонӣ.

ЗАБ-ЗАРД زبزرд гуфт. ниҳоят зард, зарди баланд; **рӯи заб-зард** рӯи аз касали ё хастагӣ ниҳоят рангпариди ва пажмурда.

ЗАБИБ زبيب кит., ниг. **мавиз**.

ЗАБОБ а. ضباب ғубор ва тумани тунуке, ки рӯи заминро фаро мегирад. 2. маҷ. парда, рӯйпӯш.

ЗАБОН زبان 1. узви дохили даҳон, ки барои ба гулӯ фуру додани гизо, дониستاني таъм ва инчунин дар инсон барои нутқ хизмат мекунад. 2. маҷмӯи воситаҳои овозӣ ва луғавию дастурӣ, ки натиҷаи кори тафаккурро инъикос намуда, алоқа ва мубодилаи афкори одамонро таъмин мекунад. 3. суҳангӯии (такаллуми) ҳоси ҳар миллат ва тоифа, лисон, лаҳҷа. 4. гуфтор, нутқ; таҳрир, баён; **забони адабӣ** забони китобатии умумихалқӣ, ки меъёрҳои муайян дорад; **забони бегона** забони халқи дигар, забони ғайримодарӣ, забони хориҷӣ. 5. маҷ. аскари душман, ки барои огоҳ шудан аз сирри душман асир гирифта мешавад; **забони бурро** гуфтори фасеҳу ботаъсир; **забони вайрон** баёне, ки берун аз қоидаву қонунҳои муайяни умумӣ аст, забони ғайриадабӣ; **забони давлатӣ** забоне, ки чун қоида мутобиқи қонуни асосии мамлакате ҳамаи қорҳои давлатию маъмурӣ, фарҳангу маориф ва

г. ба он бурда мешавад; **забони модарӣ** забоне, ки инсон аз кӯдакӣ ба модару атрофиёнаш тақлид карда, ёд гирифтааст; **забони ноби тоҷикӣ** забони фасеҳ ва ширини форсии тоҷикӣ; **забони порсии дарӣ** забони тоҷикии адабии аввалҳои асри миёна; **забони тоҷикӣ** забони умумии халқи тоҷик; **забони форсии тоҷикӣ** *ниг.* **забони тоҷикӣ**; **забони хуш** тарзи гуфтори нарм; мулоимсуҳанӣ; **аз забони касе** аз қавли касе, бевосита аз шахсе; **дар забон** дар гуфтор, дар суҳан; **забон баровардан** а) ба гапзанӣ сар кардан, суҳангӯиро ёд гирифтани кӯдак; б) *мач.* чуръати гапзанӣ пайдо намудан; **аҳли забон** соҳибони забон; забондон; **забони ҳол** авзоъ ва кайфияти зоҳирии инсон, ки андешаву ният ва аҳволи ботинии вайро маълум месозад; **забон бастан** аз гап бозистодан, хомӯш шудан; **забони касеро бастан** хомӯш гардонидан, аз гапзанӣ боздоштан касеро; **забон (на)гаштан** ба чизе барои гуфтани чизе чуръат (на)доштан, изҳор карда (на)тавонистан чизеро (*ба сабаби истиҳола ё бо андешае*); **забони касе гирифтан** дуруст гап зада натавонистан; лакнат доштани забони касе; **забон дароз кардан** забондарозӣ кардан; бо густохӣ ва чуръат гап задан; **забони касе дароз шудан** ба гуфтани чизе часорат пайдо кардан, дар гап чуръатнок шудан; **забон нигоҳ доштан** аз гуфтани чизе худро боз доштан; хомӯш шудан; **забон расонидан** ба чизе, касе бади чизе ё касеро гуфтан, эрод гирифтан ба касе, чизе; **забони касе тез будан** саҳт-гап будан, гапҳои талху тунд задан; **забон хоида мондан** нимгурма гап задан; чизеро изҳор карда натавониста хомӯш мондан; **забон хориш кардан** майли зиёди гапзанӣ доштан; аз изҳори чизе худдорӣ карда натавонистан; **забони касеро хорондан** касеро ба гап даровардан, ба гуфтани чизе водор кардан; **забони хуш кардан** суҳани хуш гуфтан, бо мулоимат суҳан гуфтан; муомилаи хуб кардан; **забон як кардан** бо ҳам аҳду паймон кардан, қавл додан, шарт бастан бар зидди касе; **аз забон афтодан** фаромӯш шудан; **аз забон мондан** қобилияти суҳангӯиро гум кардан (*аз беморӣ ё беҳолӣ*); **аз забон хат додан** забонхат додан, қавле (ӯҳдадорие)-ро бо дастхат таъкид кардан; **ба забон гирифтан** гуфтан, зикр кардан, ном бурдан касеро, чизеро; **ба забон овардан** а) баён кардан, гуфтан; б) ба забон гирифтан; ёд кардан, ба хотир овардан; **ба забон омадан** ба гапзанӣ сар кардан, ба гуфтугӯ даромадан; **бар забон рондан** гуфтан, талаффуз намудан (*беиштар суҳани зишт ва носазоро*); **бо нӯги забон** гап за-

дан рӯякӣ суҳан гуфтан, ғайри самимона ҳарф задан; **вирди забон шудан** а) *ниг.* **вирд**; б) азёд шудан; **забони мурғонро мурғон медонанд** (*мақ.*) шахсони ба ҳам наздику ҳамфикр матлабу мақсади якдигарро ба осонӣ ва дуруст мефаҳманд; **забони сурх сари сабз** медиҳад бар бод (*зарб.*) суҳани беандешаву бемаврид фалокате бар меоварад; **ба (дар) забонатон садқа!** аз забонатон гардам! (*таъбири навозиш барои суҳани хубе*).

ЗАБОНА زبان 1. шӯълаи оташ, чароғ ва г; **забона задан** // **забона кашидан** шӯълавар шудан, фурузон гардида баланд шудан (-и оташ). 2. қаровулаки миёни шохини тарозу, ки агар рост шавад, баробарии ҳарду палларо нишон медиҳад.

ЗАБОНАДОР زباندار он чи шӯълавар шудааст, оташгирифта.

ЗАБОНАК زبانک 1. қисми миламонанди қуфл, ки калид ба он медарояд; **забонаки занг** овезаи забончамонанди мобайни занг, ки бо ҷунбонидани он занг садо медиҳад; **забонаки калид** қисми дандонадори калид, ки бо он қуфлро баста мекушо-янд. 2. *ниг.* **забонча**.

ЗАБОНБАНД زبانبند афсун, ҷодуе, ки гӯё барои бастани забони душманон ва бадгӯён ба қор бурда мешуд; **забонбанди хирад** шаробу май ва г., ки ақлро тира созад.

ЗАБОНБАСТА زبان بسته 1. сифати феълии замони гузашта аз забон бастан. 2. *мач.* хомӯш, соқит; гунг. 3. *мач.* ҳайвон.

ЗАБОНБАСТАГӢ زبان بستگی 1. шакли дигари сифати феълии замони гузаштаи забонбаста; вазъ ва ҳолати забонбаста. 2. *мач.* роздорӣ, розро пинҳон нигоҳ доштан, хомӯшӣ.

ЗАБОНБОЗ زبان باز 1. суҳанбоз; лофзан; сергап. 2. *мач.* мунофиқ; хушомадгӯӣ, ҷоплус.

ЗАБОНБОЗӢ زبان بازی тамаллук, хушомадгӯӣ, ҷоплусӣ; **забонбозӣ кардан** суҳанпардозӣ кардан; ҷарбзабонӣ кардан барои гузарондани матлаби худ.

ЗАБОНБУРИДА زبان بریده 1. касе, ки забо-

нашро буридаанд (*барои он ки хомӯш бошад*); безабон. 2. *мач.* сокит, бесадо, хомӯш.

ЗАБОНВАР زبانور *ниг.* забоновар.

ЗАБОНГИР زبانگیر 1. гирифтани забон, тутила, лакнат; **забонгир шудан** гап зада натавонистан, тутила шуда мондан, забон гирифтани. 2. чосусе, ки аз мачлисҳо ва гуфтугузорҳои аҳолии як давлат гапҳои ба худаш даркориро чида мегирад. 3. чанговаре, ки барои огоҳ шудан аз сирри душман аскари душманро дастгир карда меорад; *муқ.* **забон** 5.

ЗАБОНГИРӢ I زبانگیری дармондани забон ҳангоми гуфтор, лакнат.

ЗАБОНГИРӢ II زبانگیری ба даст овардани забон, асир гирифта овардани чанговари душман бо мақсади огоҳӣ аз сирри лашкари душман.

ЗАБОНГИРИФТА زبانگرفته 1. он ки забонаш мегирад. 2. *мач.* сокиту хомӯш.

ЗАБОНДАРОЗ زباندراز 1. даҳанкалон; калонгап. 2. он ки дар масъалае ҳақ будани худро дониста, беиба ва густохона гап мезанад; *муқоб.* **забонкӯтоҳ**.

ЗАБОНДАРОЗӢ زباندرازی сифат ва амали шахси забондароз; даҳанкалонӣ; гапкалонӣ: **забондарозӣ** кардан.

ЗАБОНДОН زباندان 1. он ки қоида ва қонунҳои забонро ба ҳуҷ азхуд кардааст; аҳли забон; фасеҳбаён, хушгуфтор. 2. он ки ба ғайр аз забони модарии худ як ё чанд забони дигарро медонад; **забондон шудан** гапдон шудан.

ЗАБОНДОНӢ زباندانی 1. забондон будан; фасеҳбаёнӣ, хушзабонӣ. 2. донистани забонҳои дигар ғайр аз забони модарӣ.

ЗАБОНЗАД زبانزد вирди забон гардида, бисёр паҳну машхур (*онд ба хабаре ё воқеае*); он чи бар сари забонҳо афтадааст.

ЗАБОНЗАДА زبانزده бар сари забонҳо афтада, машхуршуда, овозашуда; \diamond **ифодаҳои забонзада** ифодаҳои аз даҳон монда, ифодаҳои обшуста.

ЗАБОНӢ زبانی 1. *мансуб ба забон; захираи забонӣ* *ниг.* **захира**. 2. шифоҳӣ, даҳонакӣ; **баҳсу чидоли забонӣ** баҳсу мунозираи даҳонакӣ; \diamond **дӯсти забонӣ** дӯсти ғайрисамимӣ, дӯсти бесадоқат.

ЗАБОНКӢУТОӢ زبان کوتاه он ки бо айбе ё гуноҳе ба гап задан чурбат надорад; *муқоб.* **забондароз**;

муттаҳам.

ЗАБОНКӢУТОӢ زبان کوتاهی забонкӯтоҳ будан; муттаҳамӣ.

ЗАБОНОВАР زبانآور суханвар; хушбаён, фасеҳзабон.

ЗАБОНОВАРӢ زبان آوری суханварӣ; хушбаёнӣ, хушгапӣ.

ЗАБОНОМӢЗ زبان آموز 1. он ки ягон забонро бо истифода аз воситаҳои гуногуни таълим меомӯзад. 2. китоб, навори овозӣ ё тасвирӣ, ки ба воситаи онҳо забон меомӯзанд.

ЗАБОНОМӢЗӢ زبان آموزی амал ва чараёни омӯхтани забон, махсусан ягон забони хоричӣ.

ЗАБОНРАСОНӢ زبان رسانی: **забонрасонӣ** кардан эрод гирифтани, айбгирӣ кардан, забон расонидан.

ЗАБОНРОН زبان ران 1. он ки забонаш фасеҳу балеғ бошад, нотик. 2. сергап, лаққӣ. 3. *мач.* қиссагӯӣ, афсонагӯӣ.

ЗАБОНСӢУХТА زبان سوخته 1. он ки забонаш сӯхтааст. 2. *мач.* он ки гармию сардии рӯзгор чашида; таҷрибаи сахте аз сар гузаронида, танбеҳдида.

ЗАБОНТЕЗ زبان تیز он ки забони бурро ва тунд дорад, теззабон, тундзабон; ҳозирчавоб.

ЗАБОНФАӢМ زبان فهم донандаи забон, забондон; гапфаҳм, бофаросат.

ЗАБОНФУРӢШ زبان فروش сергап, пургӯӣ.

ЗАБОНХАТ زبان خط санаде, ки касе дар он чизеро ба зимма гирифтааст (*мас., адои қарзеро*).

ЗАБОНХОӢ زبان خانی: **забонхой** кардан возеҳу равшан изҳор накардан (*фикреро*), нимғурма гап задан; аз гуфтани чизе худдорӣ кардан.

ЗАБОНЧА زبانچه 1. *шакли тасгири забон*; забони хурд. 2. *тиб.* узве, ки дар даромади роҳи гулӯ аз боло овезон аст.

ЗАБОНЧАРБ زبان چرب хушзабон, ширинзабон, чарбзабон.